

УДК 378

Сігетій І.П.

УПРАВЛІННЯ ІНФОРМАЦІЄЮ У ВНЗ ЯК МУЛЬТИ- І МІЖДИСЦИПЛІНАРНИЙ КОМПЛЕКС ТЕОРЕТИЧНИХ І ПРАКТИЧНИХ ЗНАНЬ

З огляду на винятково важливу роль інформації в управлінні вищим навчальним закладом як складною соціальною системою висвітлено особливості інформаційного менеджменту – комплексної мульти- і міждисциплінарної галузі науково-практичних знань, застосування яких сприяє ефективнішому розв'язанню стратегічних та оперативних завдань сучасного університету в умовах глобалізації освітнього ринку.

Ключові слова: управління вищим навчальним закладом, інформація, інформаційний менеджмент, міждисциплінарність, мультидисциплінарність, комплексний підхід.

Постановка проблеми. Попри те, що кількість праць, присвячених проблемам інформаційного менеджменту, безперервно зростає, зважаючи на молодий вік цього напрямку знань і його перспективність, пов'язану з постійною необхідністю вдосконалення інформаційної інфраструктури організацій та підвищення ефективності інформаційної діяльності менеджерів, відкритими залишаються питання про статус цієї дисципліни, її межі, зміст, структуру, поняттєво-категорійний апарат тощо.

Також недостатньо розкриті потенційні можливості напрацювань інформаційного менеджменту для екстраполяції в різні галузі управління, зокрема, в менеджмент освітніх організацій. Хоча подібні спроби є досить вдалимими й обнадійливими. Про це свідчить, приміром, виникнення інформаційного менеджменту масової комунікації, інформаційного менеджменту у соціально-культурному сервісі й туризмі, бібліотечно-інформаційного менеджменту, інформаційного менеджменту організації тощо.

Крім того, поки що бракує спеціальних досліджень, в яких розкривалися б системні взаємозв'язки інформаційного менеджменту з іншими дисциплінами, пов'язаними з управлінням інформацією у сферах маркетингу, консалтингу, паблік рілейшнз (PR), документознавства та ін.

Як бачимо, це – комплекс тісно переплетених між собою питань. Від адекватної відповіді на них залежить побудова більш-менш цілісного уявлення про місце та роль інформаційного менеджменту в структурі управління ВНЗ у цілому й окремих його ланок.

У зв'язку з цим **мету пропонованої статі** вбачаємо в тому, щоб розкрити, звичайно, настільки це можливо в межах нашого тексту, необхідність застосування в практиці управління ВНЗ засад інформаційного менеджменту як системного, комплексного знання –

результату мультидисциплінарного і міждисциплінарного осмислення завдань і функцій інформації в управлінських процесах.

Аналіз досліджень і публікацій. Теоретико-методологічне підґрунтя для цього закладено в низці праць з інформаційного менеджменту, авторами яких є П. Абарюс, С. Агустинайтіс, Д. Александров, М. Атгінджер, В. Бебик, В. Бормотов, В. Брежнєва, О. Васюхін, Г. Верзіг, Г. Вольфрам, Р. Гіляревський, В. Годін, Б. Головка, О. Гольдіна, А. Грінберг, А. Грузова, С. Знахур, П. Жежнич, Г. Кормішина, І. Корнєєв, І. Король, О. Костров, В. Крігер, Н. Куденко, С. Кулицький, М. Ларін, Л. Макаренко, О. Матвієнко, В. Мельник, В. Новак, Ю. Симонов, В. Терно, А. Хайнеке, Л. Хайнріх, Й. Хентце, Й. Херге, М. Цивін, В. Циганов, М. Шанченко та ін.

Особливості інформаційної діяльності, інформаційного забезпечення, інформаційних ресурсів в управлінні освітніми закладами розглядають у своїх роботах Є. Бабин, С. Бєдріна, А. Богданова, О. Глущенко, В. Гуменюк, А. Гуралюк, Н. Кудас, С. Павлов, В. Петров, С. Подмазін, О. Співаковський, Я. Федорова, Н. Яригіна та ін.

Вагомий науковий доробок у вивчення проблематики інформаційного управління навчальними закладами належить Людмилі Калініній. Її ґрунтовні, насамперед монографічні, дослідження [1; 2] чималою мірою сприяють зростанню зацікавленості теоретичним і практичним потенціалом інформаційного менеджменту в царині освітніх управлінських систем.

Виклад основного матеріалу. Відразу ж визначимося з робочими дефініціями названих у заголовкові статті загальнонаукових понять, оскільки вони мають неоднакові тлумачення в сучасному дискурсі.

Для розмежування комплексного й системного підходів, що лежать в основі інформаційного менеджменту і дуже часто ототожнюються, скористаємося положеннями докторської роботи Сергія Корсакова [3].

Глибоко проаналізувавши використання цієї термінології в працях Ігоря Блауберга, Вадима Садовського, Івана Фролова, Еріка Юдіна та інших філософів-методологів, С. Корсаков установив, що системний підхід виступає як загальнофілософський метод. Водночас системний підхід слід трактувати і як конкретнометодологічну концепцію, оскільки системне вивчення може відбуватися в межах однієї дисципліни й не претендувати на всебічний розгляд об'єкта. Адже сутність наукового принципу системності полягає в забезпеченості цілісності, утворюваної внутрішніми та зовнішніми зв'язками між частинами об'єкта.

На нашу думку, прагнення інформаційного менеджменту до системного осягнення феномену інформації в управлінні якраз і зумовлює мультидисциплінарне поле його аналізу.

У той же час комплексний підхід до вивчення складних об'єктів – а саме до них належать інформація й управління – інтегрує різні методи, форми, рівні пізнання, що, як відомо, становить сутність міждисциплінарності.

Поняттям мульти(полі)дисциплінарності прийнято позначати вивчення одного й того ж об'єкта – в даному разі інформації як ресурсу організації та інструмента управлінського впливу – з різних боків різними (спорідненими й віддаленими) дисциплінами. «Усередині полідисциплінарного комплексу, – наголошує О. Князева, – кооперація може бути взаємною і акумулятивною, але вона не є інтерактивною» [4, с. 193].

Натомість міждисциплінарність спає різні теоретичні підходи, методології, методики, вироблені в рамках різних наукових галузей знання стосовно інформації як ресурсу управління. Така інтеракція дисциплін відбувається на їх стикові. Тут на ділянці сходження наук формується синтезоване знання про управлінську інформацію. При чому поєднання двох і більше дисциплін на основі співпраці у вивченні інформації породжує нове бачення останньої.

Так сталося і з інформаційним менеджментом. Від часу свого виникнення в 70-ті роки минулого століття під впливом стрімкого зростання ролі інформації в розвитку постіндустріального суспільства інформаційний менеджмент активно синтезує знання про

цей феномен, акумульовані в природничих, технічних, соціогуманітарних науках. Зважаючи на системну, багатовимірну природу інформації, кількість таких наук досить велика: кібернетика (теоретична, прикладна, соціальна, технічна, економічна), інформатика (технічна, соціальна, фізична), математика, фізика, філософія, зокрема філософія інформації, системологія, семіотика, теорія управління, соціальне управління, теорія організації, менеджмент людських ресурсів, менеджмент знань, економіка, психологія, маркетинг, консалтинг, теорія масової комунікації, когнітологія, когнітивний менеджмент, герменевтика, документознавство, бібліотекознавство, паблік рілейшнз (PR), іміджеологія.

Прикметно, що цей ряд дисциплін розширюється у зв'язку з появою нових порубіжних галузей інформаційного знання, наприклад, інформаційної культурології, інформаційної антропології, психоінформатики, інформаційного маркетингу, інформаційного консалтингу і т. п.

Але не з усіма названими галузями інформаційний менеджмент перебуває в міждисциплінарних взаємозв'язках. З більшістю із них він утворює мультидисциплінарне поле, збагачуючись його розмаїтими смислами розуміння інформації.

Треба відзначити ще один суттєвий момент: численні точки дотику інформаційного менеджменту з іншими галузями не перетворюють його у конгломерат різнодисциплінарних знань. Навпаки, інформаційний менеджмент має свій самостійний науковий статус, дисциплінарні межі вивчення інформації як управлінської категорії. Щоправда самодостатність інформаційного менеджменту як галузі знання визначається тою мірою, наскільки це взагалі можливо в сучасній науковій парадигмі з її тенденцією до трансдисциплінарності.

Стосовно останнього поняття, то йдеться тут не про зв'язки і взаємозв'язки між науками, їхню кооперацію, а про перенесення когнітивних схем з однієї знанневої сфери в іншу (Едгар Морен). У результаті дії «транс» (лат. trans – префікс, що означає «крізь», «через», «за», «пере», «по той бік») розмиваються межі дисциплін, а сама інформація як об'єкт вивчення переміщується в глобальний простір, в якому створюється впорядкована єдина картина її розуміння із нарізаних науками фрагментів знання. Таким чином, цілісність знання про інформацію формується немовби за межами конкретних дисциплін. Цим трансдисциплінарність відрізняється від мультидисциплінарності і міждисциплінарності, де знання все ж є галузево маркованими, хоч істотно розширюють свої межі завдяки паралельній (мультидисциплінарність) та інтерактивній (міждисциплінарність) співпраці наук.

Багатоманітні системні зв'язки інформаційного менеджменту з іншими дисциплінами не можуть не позначитися на змісті, який теоретики і практики управління вкладають у це поняття.

Насамперед треба сказати, що формування змістового обсягу терміна «інформаційний менеджмент», як кальки англійського поняття «Information Management», залежить від того, що беруть за вихідну точку його експлікації. Аналіз семантичного наповнення поняття інформаційного менеджменту виявляє широкий спектр таких відправних точок: вид (сфера, галузь) діяльності (власне інформаційної, управлінської); напрям в теорії і практиці управління; концепція управлінської інформації; філософсько-методологічний підхід; категорія управління; управлінська (інформаційна) технологія; одна з підсистем управління; різновид функціонального, організаційного менеджменту; професійна компетентність менеджера; навчальний курс.

Часто для адекватнішого визначення інформаційного менеджменту за основу беруть два і більше названих змістових ядра. Але спроби розширити таким чином термінологічне тлумачення цього поняття (як і, навпаки, прагнення його звужити або ж прагматизувати/теоретизувати, узагальнити/диференціювати), хоч і мають, безумовно, науковий сенс і практичне значення, однак усі вони стикаються з проблемою дисциплінарних меж інформаційного менеджменту з огляду на його розмаїті мульти- і міждисциплінарні зв'язки.

Ось чому, на наш погляд, принциповим у розумінні аналізованого поняття має бути визнання його комплексного характеру, зумовленого системними відношеннями в інформаційному менеджменті філософії, методології, теорії і практики. Відповідно до цього інформаційний менеджмент пропонуємо визначати як комплексну, мульти- і міждисциплінарну галузь управлінського знання, що охоплює:

а) *напря́м*, який поєднує в собі філософський підхід до інформації й управлінську практику (діяльність);

б) *науку*, що синтезує філософське розуміння інформації з теорією управління як інформаційного впливу;

с) *освітній курс*, покликаний забезпечити теоретичну, методологічну, технологічну підготовку менеджера до інформаційно-управлінської діяльності;

д) *мистецтво* – збагачений особистісним управлінським досвідом і смыслом результат застосування теоретико-методологічного інструментарію на практиці управління.

Схематично цю взаємозалежність складових інформаційного менеджменту як комплексної галузі знань показано на рис. 1.

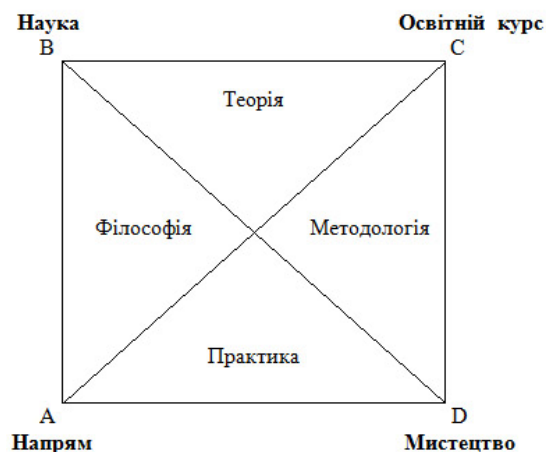

Рис. 1. Інформаційний менеджмент як комплексна галузь знання

Як комплексна міждисциплінарна науково-практична галузь, що інтенсивно розвивається, інформаційний менеджмент не має усталеного кола завдань. Зарубіжні й вітчизняні вчені, які займаються питаннями управління інформацією, залежно від конкретної ділянки його застосування окреслюють різні завдання:

– розроблення й утілення інформаційної політики на макро- і мікрорівнях соціального управління;

– створення єдиного інформаційного простору, котрий охоплює інформаційні ресурси, організаційні структури, комунікації, технології і технічні засоби роботи з інформацією;

– інформаційне забезпечення й обслуговування;

– інформаційний супровід здійснення управлінських функцій і процесів;

– вироблення інформаційних продуктів і послуг;

– установа процедур і створення систем, технологій передачі й захисту інформації;

– формування інформаційної інфраструктури; задоволення інформаційних потреб;

– управління зовнішніми та внутрішніми, вертикальними й горизонтальними комунікаціями;

– координація управління інформацією; управління інформаційними ресурсами;

– інформаційно-комунікативна підготовка управлінських кадрів та ін.

Треба зауважити, що окреслений перелік завдань інформаційного менеджменту далеко не повний. Він охоплює ті з них, які найчастіше повторюються в роботах дослідників. У цілому завдання, які реалізуються в процесі управління інформацією на практиці, обертаються навколо трьох основних функцій цього виду менеджменту:

1) управління комунікаціями;

2) управління інформаційними ресурсами;

3) управлінням обробленням інформації [5, с. 245].

Стосовно управління вищим навчальним закладом як інформаційно орієнтованою організацією з надзвичайно розгалуженою комунікативною мережею варто, на нашу думку, доповнити вказані функції ще однією, а саме: управлінням навчанням і розвитком персоналу

щодо інформаційної діяльності. Адже саме цей вид діяльності є визначальним в управлінні освітнім процесом. Тому від рівня оволодіння ним великою мірою залежить як ефективність власне процесу організації навчання, так і його результативність.

Оскільки жодна з означених функцій не реалізується окремо одна від одної, а здійснювані для цього процедури планування, організації і контролю нерозривно пов'язані в цілісній структурі управління інформацією, то схематично зобразимо їх як єдиний комплекс базових функцій інформаційного менеджменту (рис. 2).

Рис. 2. Комплекс базових функцій інформаційного менеджменту

Реалізація такого «універсального» єдиного комплексу функцій інформаційного менеджменту можлива на різних рівнях соціального управління організацією, корпорацією, регіоном, державою, світом. Тож тслід розрізняти *організаційний* і *корпоративний* (зовнішні і внутрішні інформаційні потоки підприємств, установ, закладів, органів влади, виробничих об'єднань), *регіональний* і *місцевий* (інформаційна політика регіону, муніципалітету), *державний* і *національний* (державна й національна інформаційна політика), *глобальний* (світові інформаційні мережі) *види* інформаційного управління.

Залежно від конкретної сфери застосування виокремлюються підгалузі інформаційного менеджменту, як-от: освітній, політичний, економічний, фінансовий, рекламний, партійний, ідеологічний та ін.

Звичайно, подібна диференціація підпорядковує функції управління інформацією цілям просвіти, агітації, боротьби за владу, впливу на поведінку споживачів, піару, створенню іміджу тощо.

Беручи до уваги широкий соціальний контекст управління інформацією та важливість його стратегічної складової на різних щаблях соціуму – від окремої організації до держави в цілому – вважаємо занадто вузьким доволі популярне трактування інформаційного менеджменту лише під технічним кутом зору. Останній зводить управління інформацією, по суті, до IT-менеджменту, до автоматизованих технологій оброблення даних інформації в тій чи іншій сфері соціальної практики. Жодним чином не применшуючи значення автоматизації інформаційних технологій в сучасному управлінні, ми більш схильні розглядати інформаційний менеджмент на основі єдності соціального і технічного компонентів з перевагою все-таки першого – «людського чинника» як суб'єкта й об'єкта інформаційного впливу в соціальних системах. Особливо, коли йдеться про освітні організації, в яких інформаційній діяльності належить провідна роль, а навчальний процес, як практичне застосування цієї діяльності, являє собою спеціально створені інформаційне середовище і комунікації для формування особистості і фахівця через обмін інформацією, взаємодію (інтерацію) та інформаційний вплив.

Акцент на соціальній сутності інформаційного менеджменту відповідає розумінню самої інформації як смислового змісту «тих відомостей, які передаються від людини іншому або іншим людям за допомогою матеріальних даних...» [6, с. 69]. Згодом у ході дискусійного обговорення книги «Інформаційний менеджмент», що стала настільним джерелом для тих, хто вивчає науку й мистецтво управління інформацією, її автор – Руджеро Гіларевський – уточнив щойно цитоване визначення: «у слова “інформація” в різних контекстах дуже широкий спектр значень, пов'язаних з перекладом, розумінням, інтерпретацією, тобто зі смыслом, який людина вкладає у свої повідомлення» [7]. І це важливе уточнення відомого вченого має стати підґрунтям для побудови концепції

інформаційного менеджменту як комплексної методології управління інформацією у вищих навчальних закладах.

Висновки. Співдружність різних дисциплін довкола інформації як мульти- і міждисциплінарної категорії, як бачимо, стала основою розвитку самостійної галузі сучасного знання – управління інформацією, або інформаційного менеджменту. Утворення цієї наукової дисципліни відбулося не шляхом звичайного сумування теоретичних і практичних знань, накопичених у природничій, соціогуманітарній і технічних сферах, а завдяки їх глибокому синтезу на базі управлінської практики. За короткий проміжок часу проект інформаційного менеджменту, зберігаючи свій першопочатковий статус мульти- і міждисциплінарної галузі знань, перетворився у цілісну динамічну концепцію управління інформацією в соціальних системах.

Проведений у статті аналіз змісту, завдань, функцій, структури інформаційного менеджменту дає переконливі підстави визначати його як метатеорію, подібно до семіотики, кібернетики, системології. Тобто теорії, яка сформувала свої концептуальні засади після інших наук або одночасно з ними на мульти- й міждисциплінарній методологічній основі в межах системного та комплексного підходів.

Таким чином, інформаційний менеджмент у тісній співпраці щонайперше з комунікативним, когнітивним менеджментом і менеджментом знань має стати надійною методологічною опорою підвищення конкурентоспроможності вітчизняних вишів в умовах викликів глобального ринку, пам'ятаючи, що «конкурентна боротьба між університетами й науковими корпораціями закінчується виживанням тих, хто навчається і розвиває здатність пізнавати швидше, ефективніше, більш гнучко і ефективно ловити інформацію» [8, с. 170].

Список використаних джерел

1. Калініна Л.М. Інформаційне управління загальноосвітнім навчальним закладом: система, процеси, технології: монографія / Л.М. Калініна. – К. : Інформатодор, 2008. – 475 с.
2. Калініна Л.М. Система інформаційного забезпечення управління загальноосвітнім навчальним закладом : монографія / Л.М. Калініна. – К. : Айлант, 2005. – 275 с.
3. Корсаков С.Н. Философская концепция комплексного исследования человека в творчестве И.Г. Фролова : автореф. дис... д-ра филос. наук : 09.00.13 / С.Н. Корсаков ; Ин-т философии РАН. – М., 2011.
4. Князева Е.Н. (2011). Трансдисциплинарные стратегии исследований / Е.Н. Князева // Вестник Томск. гос. пед. ун-та. –2011. – № 10. – С. 193–201.
5. Ларин М.В. Методология информационного менеджмента в управлении документацией / М.В. Ларин // Управление документацией в организациях. – М. : Научная книга, 2002. – С. 214–257.
6. Гиляревский Р.С. Информационный менеджмент: управление информацией, знанием, технологией : учеб. пособие / Р.С. Гиляревский. – СПб. : Профессия, 2009. – 304 с.
7. Информационный менеджмент: концепции развития : [материалы «круглого стола»] // Научные и технические библиотеки. – 2010. – № 8. – С. 31–48.
8. Ямпольская Л.И. Концептуализация классической «идеи университета» в неклассическом варианте / Л.И. Ямпольская. – Томск : СТТ, 2014. – 228 с.

References

1. Kalinina, L.M. (2008). *Information management comprehensive educational institution: system, processes, technologies*. Kyiv: Informavtodor (in Ukr.)
2. Kalinina, L.M. (2005). *System of the information ensuring the management of general educational establishment*. Kyiv: Ajlant (in Ukr.)
3. Korsakov, S.N. (2011). *The philosophical concept of a comprehensive study of man in the works IG Frolova* (PhD dissertation). Moscow: Institute of Philosophy of the Russian Academy of Sciences (in Russ.)
4. Knjazeva, E.N. Transdisciplinary research strategies. *Bulletin of Tomsk State Pedagogical University*. 10. 193–201 (in Russ.)
5. Larin, M.V. The methodology of information management in managing the documentation. *Document management in organizations*. Moscow: Science book. 214-257 (in Russ.)
6. Giljarevskij, R.S. (2009). *Information management: information management, knowledge, technology: studies. allowance*. St. Petersburg: Profession (in Russ.)

7. Information management: concept development (2010) [material “round table”]. *Scientific and technical library*. 8. 31–48 (in Russ.)
8. Yampol'skaya, L. I. (2014). *Conceptualization of the classical “idea of the university” in the classic version*. Tomsk: CTT (in Russ.)

Надійшла до редакції 18.04.2015.
Прийнята до публікації 22.04.2015.

Abstract. Sigetij Igor. Information management in higher educational establishments as a multi- and interdisciplinary complex of theoretical and practical knowledge.

Taking into account the crucial role of information management in higher educational establishments as a complex social system, the specific features of information management as an integrated multi- and interdisciplinary field of scientific knowledge, the use of which contributes to the efficient resolution of strategic and operational tasks of modern university education in a globalized educational market are highlighted. It is shown that the ideas, concepts, principles, methods and technologies developed in the field of information management were adequate for the specificity of university management as a social institution, specially designed for transmitting information accumulated by mankind and generating new information in the process of “ascending reproduction” of culture, science and in fact the education system. From this perspective, the contents, main tasks, basic functions, academic status, interdisciplinary relations of information management as well as capabilities of systemic and integrated application of its tools for all management levels of educational system with a view to determining information-and-communicative nature of their activities are analyzed. As a result, it is proposed to consider information management in a broad social context that encompasses human-centered nature of higher educational establishments management, as opposed to a narrow “technical” interpretation of this field of modern management knowledge.

Keywords: *higher educational establishments management, information, information management, interdisciplinary, multidisciplinary.*